

Politica achiziției și managementul calității (I)

CSIKI EMESE
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

The Policy of Acquisition and the Management of Quality

Considering the library's main purpose of preserving culture, we may say the it is an institution that is permanently adapting to the changes that may be observed on international plane, both on economic, political or social level.

Total Quality Management (TQM), and its basic ideas are trying to elaborate an acquisition policy for libraries, on adequate bases. The acquisitions are dictated by the criteria of completing the collections; but before establishing any acquisition plan, an analysis of the collection, both on qualitatively and quantitatively criteria is absolutely necessary. There are some methods we should use in making this analysis, such as Conspectus Method, SWOT etc. Meanwhile, the readers expectancy may be considered as another main criteria and it may be highlighted by using Delphi Method, NGT Method.

Lately, we may notice some attempts in order to avoid the economic negative problems of acquisitions; among them, we have to mention the libraries close cooperation, the creation of common data bases etc., all of them being prefigured by the Scandia Plan, Farmington Plan, NPAC Program.

All these plans, programmes and tendencies that may be noticed lately are quite necessary, because they emphasise the quality of reading; it is important to read, but we have to pay attention on what we are reading.

Keywords: *acquisition policy, management of quality, collaboration, documentary fund, quality analysis, quantitative analysis, libraries.*

Argument

Cele două lumi antagonice, trecutul și viitorul, vor sta ca un semn de întrebare în fața noastră, la fel cum au stat până acum, la fel va fi și pentru cei care vin după noi.

Instituția, care trebuie să reziste în fața a tot ce înseamnă timp, mediu și provocări, este biblioteca. Am fost aruncați cu toții într-un proces de tranziție interminabil, suprapolitizat, antisocial, iar pe de altă parte, suntem tentați de provocările societății informației, cu

hipertehnologizările sale, cu perspectiva diversității și a globalizării. Primul aspect ne oferă numeroase sincope, al doilea ne somează să tindem spre profesionalism, dar ambele ne impun acțiuni, căutări, viteză.

În această goană, eterna bibliotecă, ca un sistem viabil, acționează și, mai ales, reacționează. Ea trebuie considerată ca un „mecanism,” care are de îndeplinit o sarcină, care va fi coordonat după un plan strategic, influențat de indicatori de performanță, nevoit să corespundă cerințelor etc. Ce înseamnă de fapt politica achiziției? Care este, unde este limita dintre ele?¹ Unde rămâne latura ei umană în această goană? Rămâne doar o iluzie a celor care o frecventează, având o imagine idealistă a lumii cărților, a liniștii, a tihnei, unde se poate recrea oricine, poate savura o carte, plimbându-se printre rafturi... Biblioteca - ca o sinapsă uriașă între culturi. Unde este locul trecutului? Al melancoliei, al tihnei, al trăirilor sufletești, care pot fi savurate până la ultimul detaliu... Încotro alergăm? Chiar dacă este un management cultural, rămâne totuși un management, cu tot ce înseamnă el. Este latura necesară a bibliotecii, ca utilizatorii să poată trăi cu iluzia ei ideală.

Tradițiile din diferitele societăți se schimbă, mai degrabă se transformă sub influența prezentului. În Europa cea „colorată” cultural, obiceiul de a frecventa bibliotecile este deja o tradiție în viața diferitelor națiuni. Poate finlandezii știu ceva ce nouă ne scapă momentan, de vreme ce acolo, 70% din populație merge cu regularitate la bibliotecă. Se pare că acolo, atât adulții, cât și copiii, se delectează cu cititul. Coborând degetul pe hartă la latitudinea Țărilor de Jos, acest procent rămâne încă foarte ridicat, de 60-65%, descrescând din păcate cu fiecare grad. De ce? Ce oferă celelalte biblioteci, ce este străin de obiceiurile noastre? E bine pentru noi așa? De ce nu? Sau cum să schimbăm aceste obiceiuri?

Cu toate că mă voi referi chiar în primul capitol la definiția clasică a bibliotecii, nu pot să nu amintesc aici și acum diferența între biblioteca de azi și cea din trecut. Biblioteca era considerată un nucleu de cunoaștere, unde erau păstrate valorile de neprețuit ale culturii, un nucleu de unde izvorau muzee, și nu invers!

Datorită alienării sociale care se exacerbează din ce în ce mai mult, fiind boala metropolelor în special, biblioteca s-a reorientat. Sesizabil în ultimele decenii, serviciile sunt orientate spre utilizatori, fapt care presupune un *schimb* între cele două părți. Pe baza acestui mediu social,

¹ Vezi anexa 1.

din optica biblioteconomiei, *democratizarea* serviciilor publice a permis stabilirea unor relații de comunicare cu utilizatorii, prin mijloace diverse, punând mai mult accent pe perceperea nevoilor și a expectanței lor. „*Biblioteca [azi] este un loc de socializare, mai ales prin activitatea de animație, prin organizarea unor manifestări care înseamnă reunirea cetățenilor și schimbul de idei și informații. Ea este locul în care se comunică la nivel interpersonal și de grup.*”²

Principala atracție a bibliotecii este reprezentată de fondul ei de documente, iar formarea ei este o provocare; dezvoltarea colecțiilor este doar unul dintre serviciile pe care biblioteca le are, dar de o importanță majoră.

Semnificația profesiei de bibliotecar este supusă permanent modelării, explicată în studii de specialitate, atât biblioteconomice, cât și de sociologie: a fi bibliotecar înseamnă a fi un mediator de comunicare cu problematică specifică.

Calitatea serviciilor și managementul acestei calități sunt ariile de cercetare a managementului calității, care încearcă să exploreze problemele prin prisma TQM-lui (Total Quality Management = Managementul Calității Totale). Criteriul ei de bază, sau chiar motto-ul ei, este: „*O schimbare este o sursă de energie.*”³ În realitate, schimbările sunt neutre, reacția noastră față de ele le face pozitive sau negative. Latura aceea umană, bat-o vina!

Dacă, într-adevăr, dorim să schimbăm ceva, trebuie să punem problemele pe masă. Odată aduse la suprafață, privite din diferite unghiuri, comentate, răscomentate, începe procesul. E doar începutul, căci urmează o muncă titanică de culegere de date, primul pas într-un proces decizional. Iar noi suntem bibliotecari, dar uneori putem fi comparați cu titanii, care se păstrează în memoria colectivă a umanității.

Și acum, iată realitatea așa cum este ea de fapt!

² Gheorghe Buluță, Sultana Craia, Victor Petrescu, *Biblioteca azi. Informare și comunicare*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2004, p. 8.

³ Ideea a fost lansată în cadrul unei conferințe pe teme de biblioteconomie, organizată la Odorheiul Secuiesc, cu ani în urmă.

I. Locul organizării fondului de documente în sistemul bibliotecii

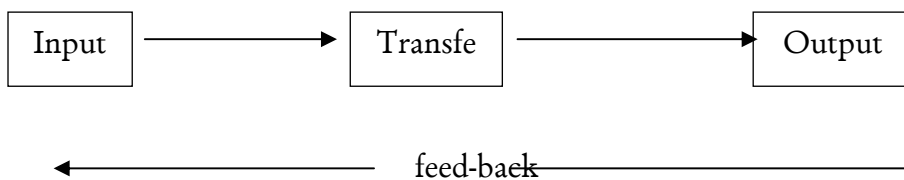
Definiția clasică a bibliotecii: o colecție organizată de documente, dezvoltată corespunzător, oferită spre explorare și pusă la dispoziția utilizatorilor, stă și azi în picioare cu câteva actualizări și acceptări mai noi ale unor termeni consacrați.

Teoria sistemelor, elaborată de matematicieni, atât de vehiculată în toate domeniile, își găsește aplicabilitatea și în viața bibliotecilor.

Macrosistemul universului cultural, unde bibliotecile sunt puncte de reper, se supune legilor *naturale* ale oricărui sistem, fie el oricât de

minuscul, iar structura de bază a oricărui sistem este:

Această structură este extrem de sensibilă, realistă, care (își) poate exprima în fiecare moment diferitele stadii de dezvoltare și neajunsurile.

Orice sistem este conglomeratul părților sale componente, iar sistemul este viabil numai dacă acestea sunt în interacțiune, pot comunica între ele și sunt prezente acele criterii de neînlocuit care-i definesc acest statut: este deschis, se păstrează într-un echilibru dinamic, are o orientare clară și subsistemele lui se grupează într-o formă ierarhică.

Unitatea funcțională a întregului sistem al bibliotecii poate fi despărțită în trei domenii majore:

- formarea fondului: o selectare planificată a documentelor, bazată pe specificul bibliotecii;
- organizarea acestor documente pentru a fi accesibile și explorate;
- oferirea acestor documente spre consultare, punerea lor la dispoziția celor care au nevoie de ele.

Ideea organizării fondului este prezentă, de fapt, în diferitele etape ale muncii de bibliotecă, fiind un proces care se derulează paralel, pe mai multe planuri, ea implicând fiecare pas, de la achiziții, până la menținerea

unui nivel corespunzător prin casările permanente, ceea ce constituie „modelarea” fondului. Această activitate de organizare va defini diferitele servicii, care, ca și un feed-back, va fi permanent modelată de nevoile informaționale ale utilizatorilor.

1. Modelarea fondului documentelor

Fondul de carte este un sistem de sine stătător dar, din punct de vedere ierarhic, este un subsistem al întregii biblioteci. La cercetarea fondului se regăsesc toate caracteristicile unui sistem:

- deschis: fiind dependent de nevoile utilizatorilor, de fondurile materiale existente, de sursele ei de dezvoltare;
- structura sa se bazează pe un echilibru dinamic: crește cu documente noi și își menține actualitatea prin casările planificate;
- în dezvoltarea lui intervin schimbări calitative;
- feed-back-ul este determinantul său de bază, indiferent de unde vine.

Criteriile teoretice ale formării fondului de carte al unei biblioteci sunt definitorii nu numai în privința viabilității bibliotecii în viitor, ci și în întregul sistem educațional național, iar extrapolând acest sistem în afara granițelor unei țări, el își pune amprenta asupra funcționării sistemelor informaționale internaționale. Stabilirea exactă a acestor criterii sunt elementele de bază ale strategiei de dezvoltare a fondului. Este de dorit ca aceste criterii să fie: a) de lungă bătaie, care au o viziune asupra viitorului și pot fi pronosticatoare; b) să fie dinamice, reacționând activ; c) să reprezinte totalitatea punctelor de vedere, care analizează mediul din care fac parte.

Strategia formării fondului de documente este influențată de trei factori:

1. calitățile existente ale fondului, care pot fi evidențiate prin analizarea lui din diferite puncte de vedere;
2. nevoile legate de furnizarea informațiilor se pot stabili exact, prin studiul nevoii de literatură de specialitate, și nu numai;
3. locul bibliotecii respective în sistemul național al bibliotecilor, serviciile oferite, rolul ei de păstrare și conservare, dacă este cazul.

Primul factor oferă o imagine numai despre situația actuală, pe când celelalte două, pe lângă analiza situației actuale, pot fi folosite pentru a obține o imagine de viitor, pentru a alege o cale de urmat.

1.1. Analiza fondului documentelor

Fondul unei biblioteci este organizat după diferite criterii legate de domeniul, circulația, mărimea documentelor etc., aceste criterii fiind grăitoare de multe ori nu numai pentru achiziții, ci și pentru planificarea spațiilor de depozitare pentru ele. Analiza fondului, după criterii prestabilite, poate fi dihotomizată în analiză **cantitativă** și **calitativă**.

În timp ce analiza cantitativă este relevatoare pentru starea actuală a fondului și poate fi extinsă la o comparare în funcție de factorii externi de mediu, cea calitativă poate fi relevatoare numai în condițiile în care calitatea conținutului documentelor se analizează în funcție de un criteriu extern, independent de fond. Criteriile de analiză derivă, bineînțeles, din tipul bibliotecii, mărimea fondului și locul ei din sistemul informațional-bibliotecăresc.

1.1.1. Analiza cantitativă

Această examinare are ca rezultat o imagine clară asupra repartizării fondului, exprimat în număr de unități, în funcție de diferitele criterii. Analiza poate merge simultan pe mai multe planuri, urmărind criteriile care se pot impune paralel:

- domeniul, respectiv subdomeniul;
- datele de publicare;
- limba;
- cronologic: data de publicare;
- tipul documentului: tradițional, electronic, vizual etc.

Caracteristic pentru acești indicatori cantitativi, ca și insuficiențe, este că ei reflectă doar datele „interne” ale fondului, redau o imagine a mărimii fondului și sunt utilizabili doar unidimensional. (Prin acest mod, se poate exprima foarte concret numărul documentelor care tratează chimie organică, de exemplu, dar va fi nevoie de o altă analiză pentru a vedea situația exactă a documentelor cu aceeași temă, publicate în ultimii cinci ani, în raport cu numărul total al documentelor).

Această analiză, în pofida neajunsurilor ei, oferă o imagine clară a conținutului fondului și este un punct extrem de important în vederea stabilirii tendinței de modelare a acestuia. Ea poate fi folosită și pentru a examina o anumită perioadă de timp, după diferite criterii, precum achiziția pe perioada unei decade, cum a variat raportul documentelor: cărți, publicații periodice, materiale AV, sau în raportul dintre beletristică, documente de specialitate etc.

Interesantă poate fi analiza situației cantitative în raport cu producția națională de carte / documente dintr-un domeniu, raportul unui domeniu în întregul fond al unei biblioteci, analiza economică a unui domeniu: valoarea acestui „minifond” urmărind variațiile costurilor de la an la an, rularea unui domeniu față de altul, date care reies din statisticile de solicitare. Ultimele trei analize amintite, cu toate că sunt doar cantitative, constituie o trecere între analiza fondului și strategia de dezvoltare a colecției, care este influențată, bineînțeles, și de nevoile / expectanța utilizatorilor.

1.1.2. Analiza calitativă

Pentru a evidenția calitatea conținutului unui fond, este necesară această cercetare, care analizează și ea mai multe aspecte: nivelul științific, actualitatea conținutului informațional, caracterul primar sau secundar al informațiilor, frecvența cu care apar informații relevante ș.a. Din punctul de vedere al aprecierii calitative, criteriul de bază este valoarea informației, valoare care poate fi stabilită cu ajutorul bibliometriei.

Bibliometria aplică metodele matematicii și ale statisticii pe „mijlocitorii” procesului de comunicare, pe purtătorii de informație. Aceste metode pot avea două direcții de cercetare: **descriptive** și **evaluative**. *Metoda descriptivă* studiază *productivitatea* științifică, din punct de vedere geografic, a duratei de timp și a temei. Mai precis, este măsurat numărul exact al publicațiilor cu scopul de fi comparată *cantitatea* cercetărilor într-o anumită țară, pe o perioadă de timp, într-un anumit domeniu. *Metoda evaluativă* urmărește cantitatea de bibliografie de specialitate utilizată, definind astfel publicațiile cel mai folosite de cercetători în cadrul unui domeniu de cercetare. Tot în acest cadru, se poate analiza și așa-numita *lege de dispersie*, care studiază acea regularitate cu care informații relevante din diverse domenii de cercetare se împart între diferitele puncte de publicare.

Pentru evaluarea continuă a valorii calitative se poate folosi *măsurarea* evoluției cantitative și temporale a *referințelor* cu privire la diferitele documente. E. Garfield, directorul Institute for Science Information din Philadelphia, a editat și publicat, deja în 1963, *Science Citation Index (SCI)* (Indexul Citatelor Științifice), într-o primă variantă, de experiment, referindu-se doar la științele naturii, iar în continuare, cooptând și alte științe. Nu peste mult timp, D. de Solla a subliniat neajunsurile acestei metode, referindu-se la posibila subiectivitate a evaluării.⁴

Un alt aspect, de data asta relevant pentru analiza actualității unui fond, reprezintă „timpul de înjumătățire” ($T_{1/2}$) a informației. În ritmul actual de dezvoltare a diferitelor domenii de cercetare, informațiile devin depășite, învechite foarte repede. Acest timp de înjumătățire poate fi exprimat în funcție de:

- acea perioadă de timp în care au apărut jumătate din referințele evocate de tema cercetată;
- acel moment, până când se reduce la jumătate numărul referințelor legate de un document față de începutul perioadei cercetate;

⁴ D. de Solla Price, *Little science, big science*, New York, London, 1963, p. 119.

- acea perioadă de timp, cercetată din punct de vedere al fondului de documente, în care se reduc cu 50% cererile față de acel document, deci și folosirea sa efectivă.

Metoda Conspectus,⁵ folosită pentru prima dată în 1947 de bibliotecile centrale universitare din Columbia, Harvard, New York și Yale University, reprezintă un instrument fiabil, utilizabil și în sistemul nostru zecimal elaborat de Dewey, pentru a concretiza strategiile de dezvoltare ale unor fonduri de documente. În ce constă această metodă, pe scurt: nivelul calitativ al fondului este evaluat cu coduri de la 0 la 5. (0 = un domeniu nu există deloc în fondul bibliotecii; ... 5 = există un fond cuprinzător, aproape exhaustiv, care se dezvoltă mereu). Lângă acest cod se atribuie și o literă, care este un cod de limbă. Cele patru coduri de limbă semnifică: limba țării cu predominare, existența documentelor într-o limbă de circulație internațională, existența documentelor în mai multe limbi străine și preponderența documentelor în limbi străine. Alegerea acestor coduri alfanumerice se bazează pe măsurători cantitative și evaluări calitative.

Bineînțeles, bibliografiile de specialitate sunt instrumente folosite la aceste evaluări, pe lângă foarte importanta metodă empirică: referentul de specialitate sau bibliotecarul care se ocupă de acel fond are informații de ultimă oră, cu ajutorul cărora poate evalua calitatea / nivelul științific al unui fond.

Momentan, această metodă oferă o evaluare a fondului pe trei secțiuni: în primul rând, oglindește cantitatea și nivelul fondului cercetat (ECS = Existing Collection Strength); în al doilea rând, arată intensitatea dezvoltării fondului (CCI = Current Collecting Intensity); și în al treilea rând, face posibilă stabilirea unei direcții de achiziții (DCI = Desired Collecting Intensity).⁶ Aplicarea acestei metode este răspândită, ea putând fi adaptată la specificul fiecărei țări, biblioteci, fond.

Interferențele dintre științe sunt evidente, dacă sunt comparate metodele lor de cercetare: interviu, sondaj de opinie, chestionare, observare directă, instantanee etc. Analiza SWOT,⁷ o metodă folosită pentru a evalua o mare varietate de domenii, în acest caz poate corobora cele trei criterii de formare a fondului, amintite mai sus. Această sintagmă este prescurtarea domeniilor: S = forță / tărie (strenght), W = slăbiciuni

⁵ Vezi www.loc.gov/acq/devpol/cpc.html sau *Könyvtári Figyelő*, nr. 3, 1995, p. 433-441.

⁶ Ferenczy Endréné, *Gyűjteményszervezés*, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1998.

⁷ P. Borchardt, *Eine Marketingkonzeption für öffentliche Bibliotheken*, Berlin, 1987 (dbi-Materialen, 71), p. 128.

(weaknesses), O = posibilități (opportunities), T = pericole (threats). Primele două reflectă valențele interne ale unei biblioteci, ultimele pot evalua posibilitățile externe. Ca de fiecare dată, în perioada de pregătire a aplicării uneia sau alteia dintre metode, și în acest caz trebuie decise, încă de la început, criteriile de selectare: totalitatea fondului, compararea cu fonduri similare din alte biblioteci, în funcție de bibliografia exhaustivă a unui domeniu, cititorii existenți și potențiali etc.

Este oarecum paradoxal, dar fondurile de beletristică sunt cele mai dificil de evaluat, criteriile fiind mai puțin obiective. Criteriile de selectare general recomandate iau în considerare următoarele aspecte:

- măsura în care autorul este: cunoscut, de încredere, popular;
- cât este de lizibilă opera și stilul ei;
- actualitatea, valoarea morală, realitatea temei;
- importanța mesajului transmis și efectul lui;
- descrierea informațiilor adiacente, necesare pentru înțelegerea acțiunii;
- modul formării caracterului personajelor;
- recenziile, criticile legate de operă.

Aceste criterii pot fi cuantificate cu cifre de la 1 la 5 (1 = neimportant; 5 = foarte important), introduse într-un tabel sau grafic, iar rezultatul să fie folosit în viitor.⁸

1.2. Analiza expectanței utilizatorilor

Expectanța, este un termen foarte nou folosit în biblioteconomie. Termenul este preluat din limba engleză, unde „expectation, expectance, expectancy” sunt considerate sinonime și au sensul de anticipare, așteptare, probabilitate.⁹ Această nouă viziune a unui sistem de cerințe normale și cunoscute, are un rol determinant în managementul calității, în strategia elaborată de acest tip de management: cel al calității.

În strategia de dezvoltare a fondului, al doilea pilon este analiza nevoilor, dorințelor, așteptărilor utilizatorilor - expectanța lor. Analiza fondului împreună, sau doar prin prisma nevoilor utilizatorilor, este motivată de funcționa(bi)litatea fondului. Diferitele metode ale acestei cercetări se axează pe studiul cercului utilizatorilor pe de o parte, și pe variațiile nevoilor, în funcție de diferite domenii, nu numai de specialitate.

Totalitatea utilizatorilor poate fi separată în categoria utilizatorilor existenți și ai celor potențiali, care este o mulțime mai mare, și se poate lua în calcul datorită funcțiilor bibliotecii.

⁸ J. Cabeceiras, *The multimedia library: materials selection and use*, New York, 1978, p. 210-214.

⁹ Vezi Mihaela Zecheru, *Biblioteca publică în sistemul cunoașterii: Percepție și expectanță*, București, Editura Cartea Universitară, 2005.

Dorițele primei categorii de utilizatori pot fi cercetate pe baza diferitelor statistici zilnice. Aceste date se referă la domeniile cele mai solicitate, la documente în particular, la tipul documentelor etc. Datele acestea pot fi studiate din diferite puncte de vedere și își pun amprenta nu numai asupra strategiei de dezvoltare a colecțiilor, putând fi urmată de o eventuală reorganizare a fondului actual: pentru domeniile foarte solicitate accesul liber la raft să fie mai evident, într-un loc mai larg etc.

Din compararea rulării documentelor cu analiza cantitativă a fondului se poate evidenția:

- în ce măsură corespunde compoziția fondului, din punctul de vedere al domeniilor, tipurilor de documente, al limbii față de cerințele solicitate din aceleași puncte de vedere (ex.: care este diferența sau concordanța dintre cantitatea documentelor referitoare la istoria modernă a Europei față de întregul fond și rularea acestei teme pe o perioadă dată, față de rularea întregului fond);

- evaluarea corectitudinii tendinței de achiziții se poate cerceta prin analiza „investiție - beneficiu” utilizată în economia de piață și adaptată, bineînțeles, pentru bibliotecă. Se poate evidenția astfel raportul dintre valoarea achiziției dintr-un punct de vedere prestabilit și rularea fondului din același punct de vedere, adică „beneficiul” investiției. La cercetările de acest gen din bibliotecile din Germania, s-a evidențiat un „indice de absență,”¹⁰ care compară cantitatea documentelor împrumutate cu numărul total de documente, pe diferite domenii sau tipuri de documente, bineînțeles (raportul ideal fiind 65:35), iar pe de altă parte, așa-numita „listă nulă,” care conține lista documentelor nefolosite, fiind un indicator pentru casări.

Expectanța utilizatorilor legată de compoziția fondului de carte se poate cerceta din păreri lor - prin interviu direct sau chestionare. Redactarea corectă a acestor chestionare are un rezultat mult mai util, ele fiind utilizabile direct, iar eșantioanele să fie independente conform **Metodei Delphi**¹¹ (metodă elaborată de matematicianul Olaf Helmer și T. J. Gordon). Chestionarele pot viza câteva grupuri țintă: profesori, medici, ingineri etc., în funcție de reprezentarea lor în comunitatea cercetată.

¹⁰ K. Umlauf, *Bestandsaufbau in der drigeteilten Bibliothek. Buch und Bibliothek*, tom 44, nr. 9, 1992, p. 800-808.

¹¹ Tadao Miyakawa, *The Science of Public Policy: Essential Readings in Policy Sciences*, II, published by Taylor E. Francis, London, New York, 2000, p. 468. ISBN 9780415195980

Metoda NGT¹² (Nominal Group Techniq) ne oferă o posibilitate de cercetare de aceeași orientare, dar din altă perspectivă: în acest caz, reprezentanții diferitelor eşantioane nu răspund izolat unii față de ceilalți, ci se vor „confrunta” direct, fiind invitați la o discuție de acest gen. Atât Metoda Delphi, cât și Metoda NGT, pot fi utilizate în diferite segmente ale muncii de bibliotecă sau chiar în cadrul problematicii bibliotecilor, în special pentru a elabora pronosticuri cu bătaie lungă.

Tot de domeniul expectanței cititorilor aparține accesibilitatea documentelor: dacă sunt sau nu exemplare suficiente, care este timpul de așteptare, existența sau lipsa împrumuturilor interbibliotecare etc.

Toate aceste analize oferă o imagine destul de clară asupra punctelor forte și a lipsurilor unui fond, mai ales prin informațiile culese de la cititorii existenți. Găsirea unui echilibru între nevoi și existent / lipsă reprezintă de multe ori o decizie economică, unde metoda cea mai convenabilă ar putea fi împrumutul interbibliotecar, care ar fi doar o rezolvare pe moment, totuși.

1.3. Rolul hotărâtor al apartenenței la sisteme de colaborare

Semnificația clasică a termenului de *colaborare* este preluată, în zilele noastre, de definiția *diviziunea surselor de informații* și importanța ei se întărește din ce în ce mai mult în această direcție. Cauza acestei transformări, pe lângă creșterea cerințelor / expectanțelor și a cantității produselor acestei societăți informaționale în care trăim, o constituie diferențierea domeniilor științifice și răspândirea tendințelor interdisciplinare, fenomene cu care nicio bibliotecă nu poate ține pasul de una singură.

Rațiuni economice subliniază utilitatea divizării colecționării. Fondurile bibliotecilor, luate separat, nu pot oferi bază materială suficientă pentru achiziționarea tuturor documentelor de pe piața ofertelor. În același timp, s-au diversificat instrumentele și metodele cu care se pot accesa diferitele baze de date: de la împrumutul interbibliotecar, la diferitele tehnici de copiere, până la schimburile electronice. Numeroase baze de date electronice sunt la dispoziția bibliotecilor și a utilizatorilor. Planificarea acestei diviziuni este condiția premergătoare răspândirii informației într-un cerc cât mai larg posibil, acoperind „petele albe,” dar evitând eventualele surplusuri numerice nejustificate. Din acest punct de vedere, colaborarea dintre biblioteci, în

¹² D. H. Gustafson, R. K. Shikla, A. L. Delbecq, G. W. Walster, *A comparative study of differences in subjective likelihood estimates made by individuals interacting groups, Delphi groups and nominal groups*, în *Organizational Behavior and Human Performance*, 2 April, 1972, nr. 9, p. 280-291; *Journal of Extension*, March 1984, vol. 22, nr. 2.

privința modelării fondului, reprezintă obligații și oportunități în același timp.

Sărimd la un nivel mai ridicat, fondul de documente din bibliotecile unei țări poate fi considerat un sistem, unde fondurile mai mici - din diferitele biblioteci - sunt subsistemele lui, această analogie păstrându-se și la nivel internațional. De la nivel la nivel, criteriile de colaborare vor fi diferite: în vreme ce, din perspectivă internațională, unele biblioteci au responsabilitatea de a colecționa și a oferi literatură națională, romanicele - documente care sunt legate de România și români, indiferent de limba lor -, pe plan național, colaborarea se desfășoară pe criterii total diferite.

Colaborările internaționale influențează întregul proces de formare a fondului: standardizarea formelor de descriere, folosirea limbajelor universale standardizate, construirea din diferite părți a unor baze de date internaționale comune, cu o singură *prelucrare* a datelor etc., toate acestea necesită o colaborare continuă. Dar sunt puține exemple de colaborare internațională la modelarea fondurilor, bazată pe divizarea amintită mai sus. Granițele sunt obstacole reale, iar Uniunea Europeană poate va aduce o schimbare și în această direcție. Au fost ocazii de donații internaționale, foarte binevenite, dar sporadice, fără o consultare prealabilă, fără a dori să se umple un gol anume.

Vizând dezvoltarea colaborării, proiectele electronice de bibliotecă ale Uniunii Europene se referă în primul rând la servicii, numite „Telematica în biblioteci.” Era vizată, în special, optimizarea accesibilității utilizatorilor la informații prin dotările electronice.

Au existat diferite planuri, cum ar fi **Planul Scandia**,¹³ **Planul Farmington**,¹⁴ **Programul NPAC (National Programm for Acquisitions and Cataloguing)**,¹⁵ primul referindu-se la țările scandinave, celelalte două inițiate în S.U.A. Ele s-au referit mai mult la baze de date comune, nu și la modelarea acestor baze. Tehnologia mileniului trei nu are nici un impediment în fața bazelor de date comune, totul se rezumă la câteva tastări în fața calculatorului.

Cu atât mai importantă poate fi cooperarea internă în cadrul sistemului bibliotecilor unei țări. În cadrul colaborării orientate spre

¹³ Feimer Ágnes: L. E. Sanner, *A Scandia terv: gyűjtőkori együttműködés a skandináv országok között*, în *Tudományos és műszaki tájékoztatás: könyvtár-és információtudományi szakfolyóirat*, nr. 10, 1981 (28. évf.), p. 440-441.

¹⁴ Ralph D. Wagner, *A History of the Farmington Plan*, Boston, Scarecrow Press, 2002, XII, p. 454.

¹⁵ Sultt Lee, *Emerging Patterns of Collections Development in Expanding Resource Sharing, Electronic Information and Network Environment*, Hawarth Press, 1996, p. 56-57.

modelarea fondului de documente, criteriile de partajare se pot valida în diferite secțiuni și, paralel cu acestea, pe diferite niveluri.

Partajarea cea mai răspândită este pe baza unui **domeniu special**, unde bibliotecile de specialitate sunt primordiale, dar nu exclusive, deoarece pe lângă ele poate lua parte orice tip de bibliotecă, în special bibliotecile central universitare, în colecționarea documentelor aferente unui anumit domeniu. Diversificarea formei fizice a purtătorilor de informații, mai ales în ultimele decenii, a dus la construirea unor fonduri speciale pe **tipuri de documente**. Ambele criterii se pot manifesta atât la nivel național, cât și la nivel regional, sau local, dacă este cazul.

Cerințele de bază ale acestor colaborări, indiferent de nivel, sunt:

- existența unor directive clare ale domeniilor de interes pentru bibliotecile colaborante, detaliate sub aspectul păstrării și al selectării;
- să fie în posesia unor evidențe care să reflecte totalitatea fondurilor existente în domeniile interesate;
- să permită accesul altor biblioteci la fondurile proprii.

Această colaborare are multe avantaje, poate fi o șansă unică pentru anumite fonduri izolate, singurul *pericol* îl poate constitui eventuala „fărămițare” a fondului.

Anexa 1.

<http://doxy.weblog.ro/>

Benoît Tuleu semnează un articol interesant în revista *Vacarme, Sélectionner, proposer, prescrire*.

Am reținut câteva idei utile, consider eu:

- în anii '80, principiul în materie de selecție la achiziții era cel al neutralității politice, religioase, morale; eforturile erau concentrate către arhitectura bibliotecii; apar standardele de construcție ale mediatecii;
 - urmează informatizarea, care absoarbe energiile bibliotecarilor;
 - după această furtună, și în contextul unor tentative de influențare politică a achizițiilor din biblioteci, la mijlocul anilor '90 se conceptualizează (în Franța) politica documentară și se explicitează opțiunile documentare făcute de bibliotecari, până atunci, în mod tacit;
 - contradicția generatoare de criză în materie de achiziții este sintetizată de Tuleu sub forma unei înfruntări între două forme diferite de legitimare, care pot intra în conflict: cine decide: tutela politică a bibliotecii (legitimată democratic) sau profesioniștii bibliotecii (legitimați academic de știința informării)?;
 - urmarea a fost că bibliotecarii au realizat un document cu regulile de selecție, o carte documentară, în funcție de publicul și misiunea generală a bibliotecii;

- dar, spune autorul, fondurile mari, de sute de mii de volume, reacționează lent la politicile de achiziție sau de selecție, iar disciplinele diferite au viteze de înnoire documentară foarte variate (cărțile de istorie îmbătrânesc mai lent decât cele de medicină) și masa documentară care satisface suficiente cereri poate fi, de asemenea, foarte diferită de la un domeniu la altul (o colecție de literatură va avea cu certitudine nevoie de mai multe volume pentru a avea un contur acceptabil decât o colecție de drept); pe de altă parte, politica de dezvoltare a colecțiilor rămâne supradeterminată de piața editorială (fluctuațiile intelectuale, economice, organizatorice imprevizibile ale acesteia);
- disputa care animă dezbaterile din ultimii ani este între plierea pe cererea utilizatorilor și constituirea unor colecții compacte și coerente, justificate de ipoteza „lungii trene” (care, în cazul bibliotecilor, ar trebui să postuleze, cred, că lucrările care sunt mai rar solicitate reprezintă, cumulate, mai mult din totalul solicitărilor decât lucrările frecvent solicitate);
- în Franța, bibliotecile funcționează pe baza unui proiect pedagogic republican; dacă ar fi să fac o constatare de acest ordin pentru bibliotecile românești, aș zice că ele au mai curând veleități de locuri consacrate, de spații selective, deoarece ele nu sunt pentru oricine, ci cu precădere pentru cei „chemați”, de unde o anumită solemnitate imperturbabilă și un caracter introvertit, care se adaptează cu greu unei utilizări profane; și, dacă ar fi să duc mai departe comparația masochistă, dar care îmi place, aș zice că unii bibliotecari au tendința să „oficieze” în bibliotecă, și nu să „servească,” cu toate consecințele care rezultă de aici.